

RÖDOVANSLA İŞLETİLEN MADEN SAHALARININ İŞ GÜVENLİĞİ HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

LABOR SAFETY LAW ASSESMENT OF MINING AREAS WHICH EXPLOITED WITH ROYALTY CONTRACTS

M. Topaloğlu

Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İSTANBUL

ÖZET: Bu bildiri rödovans sözleşmesiyle işletilen maden sahalarında iş güvenliği hukuku açısından kimlerin sorumlu olduğu tartışılmıştır. Önce, rödovans sözleşmesinin anlamı, yasal dayanakları ve hukuki niteliği belirlenmiştir. Daha sonra da, Türk İş Hukukunda asıl işveren alt işveren kavramları ortaya konulmuştur. Rödovans sözleşmesiyle maden sahasının işletilmesinin çeşitli tipleri dikkate alınarak iş güvenliği açısından hukuki sorumluluğun saptanmasına çalışılmıştır. Genel olarak maden sahaları rödovansla işletilse dahi ruhsat sahibinin asıl işveren olarak hukukten sorumlu tutulduğu görülmüştür. Bu saptamada son dönemde verilen yargı kararlarından da değerlendirilmiştir.

ABSTRACT: In this study, in mine fields which are being exploited with royalty (mine lease) agreements were discussed the point of labor safety law who was responsible. First, royalty contract definition and legal nature of the legal basis has been identified. Then, the Turkish Labor Law actually employers are putting forward the concept of subcontractors. Various types of royalty contract, taking into account labor safety in terms of legal liability were to be determined. In general, the mining area of the licensee with mining lease contract exploited even when the original was seen as an employer legally responsible. Given recent court decisions that determine their were also evaluated.

1 RÖDOVANS SÖZLEŞMESİYLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

Rödovans sözleşmesiyle işletilen maden sahalarında iş hukuku ve özelde iş güvenliği hukuku yansımalarına geçmeden önce, rödovans sözleşmesinin ne olduğunu belirlemekte yarar vardır. Rödovans sözleşmesi çeşitli bilimsel çalışmalarda incelenmiş ve oldukça fazla sayıda Yüksek Mahkeme kararına konu olmuştur. Bütün bu gelişmeleri değerlendirip rödovans sözleşmesinin hukuki niteliğini belirledikten sonra ruhsat sahibi – rödovansçı arasındaki iş hukuku açısından oluşan ilişkiyi kavramak kolaylaşacaktır. Özellikle son zamanlarda rödovanslı sahalara ilişkin olarak iş uyuşmazlıklarına bakan Yargıtay Dairelerinin verdikleri kararlar incelememize ışık tutacaktır.

1.1 Rödovans Sözleşmesi Kavramı

Rödovans sözleşmesi, madencilik uygulamasında sıklıkla kullanılan bir sözleşme türüdür. Maden işletme ruhsat sahibi ile üçüncü bir kişi arasında akdedilen bu sözleşmeye göre, maden sahasının işletmeciliği üçüncü kişiye bırakılmaktadır. Rödovansçı veya işletmeci olarak adlandırılan bu üçüncü kişi de maden sahasında üretimde bulunmasının karşılığı olarak “rödovans” denilen bir bedel ödemektedir.

26.10.2003 tarih ve 25271 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği Değişikliğinde “*Ruhsat sahalarındaki madenlerin üretilerek değerlendirilmesi suretiyle üçüncü kişilere veya kuruluşlara tasarruf hakkı sağlamak üzere ruhsat sahiplerinin bu kişilerle yapmış oldukları sözleşmeler rödovans sözleşmesi olarak kabul edilir.*” denilmek suretiyle rödovans sözleşmesinden ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Söz Konusu Yönetmelik 2005 tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmışsa da, getirmiş olduğu rödovans tanımını hala kullanmak mümkündür.

Rödovans sözleşmesi, Maden Kanunda ne de başka bir kanunda özel olarak düzenlenmiş-değildir. Her ne kadar açık yasal bir düzenleme bulunmama ile birlikte, 3213 sayılı Maden Kanunu’nun 5177 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılan 28. Maddesinin gerekçesinde” “...Diğer taraftan bu süre zarfında madenci kendisine maddi destek arayabileceği gibi, işletme iznini bir başkasına kiralayabilecek ve kanun karşısında teknik ve mali yönden tek sorumlunun ruhsat sahibi olacağı, esas getirilmekte (dir).” denilmek suretiyle dolaylı da olsa rödovans sözleşmesine işaret edilmektedir (Topaloğlu, 2003).

Gerçekten de, rödovans sözleşmesi, yeterince mali gücü olmayan ama maden ruhsatıyla bir şekilde ilgilerini devam ettirmek isteyen ruhsat sahiplerinin başvurduğu bir yoldur. Bazı durumlarda da ruhsat sahipleri, finansal güçsüzlük olmaksızın çeşitli ekonomik düşüncelerle rödovans sözleşmesi uygulamasına başvurumaktadırlar.

Rödovans sözleşmesiyle maden ruhsatlı sahanın tamamının kullanımı bırakılabileceği gibi, sadece ruhsat sahasının bir kısmı da verilebilir. Bu durumda 3213 sayılı Maden Kanunu’ nun 5. Maddesindeki maden ruhsat sahasının bölünemeyeceği veya paylara ayrılamayacağını öngören yasaklama hükmü de aşılmış olmaktadır (Topaloğlu, 2001).

Rödovans sözleşmesi uygulaması, özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinin yanısıra idari kamu kurumları özellikle Havzai Fehniye Kanununun geçerli olduğu Zonguldak bölgesinde Türkiye Taş Kömürü İşletmeleri tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle Zonguldak Kömür Havzasında rödovans uygulamaları yoluyla oldukça önemli ölçüde yatırım ve istihdam artışı sağlandığı kaydedilmektedir (Akçın ve Aydın, 2006).

1.2 Rödovals Sözleşmesinin Şekli ve Maden Siciline Şerhi

Rödovans sözleşmesi maden ruhsatının devri anlamına gelmediğinden, devir sözleşmesinin Maden İşleri Genel Müdürlüğünde (MİGEM) yetkili memur huzurunda yapılması zorunluluğu yoktur. Kaldı ki, taraflar talep etse de, mevzuatta yetki veren hüküm bulunmadığı için MİGEM yetkilileri rödovans sözleşmesi düzenlemeleri mümkün değildir. Maden ruhsat sahibi ile (madenci) ile rödovansla sahayı işletecek olan (rödovansçı) rödovans sözleşmesini isterlerse adi yazılı şekilde, isterlerse noterde düzenleme şeklinde yapabilirler. Yargıtay, “*O halde mahkemece herhangi bir şekil şartına tabi olmayan rödovans sözleşmesine dayalı davacı taleplerinin değerlendirilmesi gerekir.*” demek suretiyle rödovans sözleşmesinin herhangi bir şekil şartına bağlı olmadığını vurgulamak istemektedir (Yargıtay 11.Hukuk Dairesi, 08.12.2005 gün ve E.2004/12958, K.2005/12055).

Ayrıca, rödovans ve kira sözleşmesi gibi sözleşmelerin maden siciline şerhi/tescili de mümkündür (Danıştay 1. D. 31.01.1997 gün ve E. 1997/3, K. 1997/13). Madenler de taşınmazdır ve ayrı bir maden sicili öngörüldüğü için tapu siciline kaydedilmemektedir. Tapu siciline aynı haklardan başka şahsi haklar da şerh verilebilmektedir. 4721 sayılı Medeni Kanunun 1009.maddesinin açık hükmüne göre, tapu siciline şerh verilen bir şahsi hak, aynı etki kazanmakta ve taşınmazın halihazır sahibi kim ise ona karşı ileri sürülebilme imkanına kavuşmaktadır. Maden sicili ile ilgili olarak tapu siciline hakim ilkelerle idare edilecek düzenlemeler getirilmesi yerinde olacaktır. Yoksa, maden siciline rödovans sözleşmesinin şerh edilmiş olması, tek başına bu sözleşmeye aynı etki kazandırmaz ve üçüncü kişilere karşı sözleşmeden doğan hakları ileri sürme hakkı vermez. Nitekim Danıştay, rödovans sözleşmesinin bir özel hukuk sözleşmesi olduğunu, maden siciline şerh verilmiş olsa bile 3.kişi ve kurumları bağlamayacağı yönündeki idare mahkemesi kararını onamıştır (Danıştay 8.D. 30.01.2009 gün ve E.2008/4170, K.2009/473.). Eğer Medeni Kanun hükümlerini doğrudan uygulayacak genel bir atıf hükmü getirilmez ise şerhle birlikte şerhin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebileceğine ilişkin açık bir hüküm öngören yasal bir düzenleme gerektiği kanaatindeyiz.

1.3 Rödovals Sözleşmesiyle İlgili Mevzuattaki Gelişmeler

Yürürlükten Kaldırılan 1985 tarihli Maden Kanunu Yönetmeliğininin 32. maddesine 1990 yılında eklenen hükme göre, üçüncü kişi ve kuruluşların rödovans, kira, taşeron ve benzeri sözleşmelere dayanarak ruhsat sahasında madencilik faaliyetinde bulunabilmeleri, Maden İşleri Genel Müdürlüğünün iznine bağlıydı. Ruhsat sahibi, rödovans sözleşmesini, yapıldığı tarihten itibaren 1 ay içerisinde Maden İşleri Genel Müdürlüğüne bildirmek ve uygun görüş almak zorundaydı. Beyanda

bulunma yetkisi ve zorunluluğu ruhsat sahibine aittir. Ruhsat sahibinin bir başvurusu bulunmadan, salt rödovansçının başvurusuna dayanılarak Maden Yönetmeliğinin 32. Maddesi uyarınca işlem yapılamaz (Danıştay 8. Daire, 26.05.1992 gün ve E. 1991/62, K.1992/67.) . Bu zorunluluğa uymayan, başka deyişle bir ay içinde bildirimde bulunup uygun görüş almayan ruhsat sahibi hakkında 3213 sayılı Maden Kanununun 10.maddesindeki hatalı beyana ilişkin yaptırım uygulanmaktaydı. 1985 tarihli mülga Maden Yönetmeliğinin 32. maddesinde, ruhsat sahibi ile rödovansçı arasında çıkan uyuşmazlıklarda sözleşme hükümleri dikkate alınarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının verdiği kararın geçerli olduğu belirtilmekteydi. Bakanlık böyle bir uyuşmazlığı çözerken, ruhsat sahasındaki faaliyetlerin aksamaması ve rezervlerin teknik yönden en iyi şekilde işletilmesinin sağlanmasına dikkat etmek durumundadır. Bakanlığın bu konuda vereceği karar idari bir karar olup, idari yargı denetimine tabi olduğu tartışmasızdı. Maden hukuku uygulamalarının dışındaki akçalı işlere ilişkin uyuşmazlıkları Bakanlığın incelemesi ve bu konuda bir karar vermesi mümkün değildi.

Halen yürürlükte bulunan 03.02.2005 tarihli ve 25716 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Maden Kanunu'nu Uygulama Yönetmeliği, 1985 tarihli Yönetmelik döneminde Maden Siciline tescil edilmiş rödovans sözleşmeleri hakkında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının denetim ve gözetim yetkisi vermiştir. Bu konuda 2005 Tarihli Maden Kanunu'nu Uygulama Yönetmeliğinin Geçici 2.maddesi aynen şu hükmü içermektedir: *"Bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden sonra, ruhsat sahiplerinin Kanun kapsamındaki faaliyetleri ile ilişkili olarak üçüncü kişi ya da kuruluşlarla yaptığı sözleşmelerin Genel Müdürlüğe bildirilmesine ve görüş alınmasına gerek yoktur. Ancak ruhsat sahasındaki tüm faaliyetlerden Genel Müdürlüğe karşı ruhsat sahibi sorumludur.*

Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihine kadar yapılmış ve Genel Müdürlükçe uygun görülmüş sözleşmelerin uygulanmasında 3213 sayılı Maden Kanunu ve bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde çıkabilecek anlaşmazlıklarda, ruhsat sahasındaki faaliyetlerin aksamaması ve maden rezervinin en verimli biçimde işletilmesi ilkeleri gözetilerek Genel Müdürlüğün yapacağı incelemelere göre vereceği karar geçerlidir.

Görüldüğü gibi Geçici 2.madde hükmüyle ruhsat sahibinin 03.02.2005 tarihine kadar üçüncü kişilerle aktetmiş olduğu ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nden uygun görüş aldığı rödovans sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün vereceği karara geçerlilik tanınmıştır. Böyle bir hükmün konuluş amacı Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan madenlerin işletme hakkı verilen madenciyle üçüncü kişiler arasında çıkacak uyuşmazlıklar sonucu maden işletmesinin aksamaması ve aslında kamu malı niteliğinde olan maden yataklarının zarar görmemesidir.

Maden ruhsat sahibi ile üçüncü kişiler arasında 03.02.2005 tarihinden sonra akdedilecek rödovans sözleşmelerine Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün hiçbir suretle muhatap olma durumu kalmamıştır. Bu tür sözleşmeler taraflar arasında borçlar-ticaret hukuku kurallarına göre yönetilmektedir. Milli servet sayılan madenlerin

işletmesinde Devletin bir şekilde taraf olmamasının yerindeligi tartışılabilir. Aslında kendine özgü niteliği olan rödovans sözleşmesinde taraflar arasında kaynaklanan uyumsuzlukları borçlar hukuku dizgesine göre çözmek her zaman adil sonuçlar vermemektedir. Bu nedenle yapılacak kanun değişikliği ile rödovans sözleşmesinin ayrıca düzenlenmesinde yarar vardır.

1.4 Rödovans Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Rödovans sözleşmesine Maden Kanununda özel bir düzenleme olmadığı için Borçlar Kanunu'nun 270 ve devamı maddelerinde düzenlenen "hasılat kirasına" ait hükümler uygulanır. Hasılat kirası, kiralayanın hasılat kiracısına bir bedel karşılığında ürün getiren bir hakkın kullanımını vermeyi ve ürünleri elde etmeyi bıraktığı sözleşmedir. Rödoavns sözleşmesi, uygulamada haliyle hasılat kirası sözleşmesinde verilen tanıma aynen uymaktadır. Hatta Yargıtay'a göre, rödoavns sözleşmesi, hasılat kirası sözleşmesinin bir türüdür (Yargıtay 14.Hukuk Dairesi 20.02.2007 gün ve E.2007/111, K.2007/1552).

Rödovans sözleşmesi hasılat kirası sayıldığına göre, ruhsat sahibi madenci, rödoavnsıcının sahada maden işletmesi için gerekli bütün ortamı sağlamak zorundadır. Borçlar Kanununun 271. Maddesi uyarınca, maden sahasında ruhsat sahibine ait olup da rödoavns sözleşmesine dahil demirbaş eşya, iş makineleri, ulaşım araçları ve işletme tesisatı varsa bunların bir listesinin çıkarılarak değerlerinin gösterilmesi zorunludur. Ruhsat sahibi, listede yer alan alet ve makinelerin tamamını rödoavnsıcıya teslim etmelidir. Yine, 3213 sayılı Maden Kanunu ve diğer mevzuat uyarınca ruhsata bağlı olarak öngörölmüş bütün yükümlölükler, ruhsat sahibine aittir. Bu bağlamda 3213 sayılı Maden Yasasının 17, 24, 29 ve 31 maddelerinde öngörölen yükümlölükler, ruhsat sahibi tarafından yerine getirilmek durumundadır.

Borçlar Kanununun hasılat kirasını düzenleyen 271 ve devamı maddeleri dükkan, otel ve tarla gibi gelir getiren taşınmaz malların kullanımını düzenlemek için öngörölmüştür (Tandoğan, 1985). Maden ruhsatları ise bir idari izin niteliğinde olup, ABD'de patent hakkı ile eşdeğer sayılmaktadır (Tank, 1983) . Ayrıca maden ruhsatları, 3213 sayılı Maden Kanunu ile ayrıca özel olarak düzenlenmiş ve ruhsat sahibine birtakım yükümlölükler yüklemektedir. 2005 tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği değişikliğinden sonra, artık MİGEM rödoavnsıcıyı muhatap kabul etmemekte ve bütün işlemleri ruhsat sahibiyle karşılıklı olarak yürütmektedir. Rödoavnsçı ruhsat sahibinden vekalet alsa bile vekaleten yapılan işlemlerin bütün hak ve sonuçları da ruhsat sahibinin şahsında doğmaktadır.

Bu bakımdan rödoavns sözleşmelerini esas itibariyle taşınmaz mallarla ilgili olarak getirilmiş hasılat kirası sözleşmesi ile özdeş tutmak her zaman doğru ve adil sonuçlar vermeyebilir. Tabii ki hasılat kirasına ait Borçlar Kanunu hükümleri rödoavns sözleşmesine de uygulanacaktır. Fakat yapılacak değerlendirmede normal bir hasılat kirası sözleşmesi ile rödoavns sözleşmesi arasındaki belirtilen bu farklılıklar da gözden uzak tutulmamalıdır.

2 RÖDOVANSLA İŞLETİLEN MADEN İŞLETMELERİNDE İŞVEREN SIFATI VE BUNA BAĞLI SONUÇLAR

2.1 Genel Olarak İşveren Kavramı

4857 sayılı İş Kanunu'nda işveren kavramı önceki kanundan daha geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Buna göre "İşçi çalıştıran gerçek ve tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara" işveren denilir. Bu kanun ile tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlar örneğin adi ortaklıklar işveren olarak kabul edilmiştir. İşveren olarak nitelendirilebilmek için mutlaka işyerinin mülkiyetine sahip olmak gerekli değildir. Kira veya başka tür hukuki ilişkilerle işyerini kullanma hakkının bulunması yeterlidir (Demircioğlu, 2006).

2.2 İş Hukukunda Asıl İşveren - Alt İşveren İlişkisi ve Geçerliliği

İşyerlerinde, temizlik, nakliye ve güvenlik gibi yardımcı işlerde ya da işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde alt işveren (taşeron) tarafından da işçi çalıştırılabilmektedir. Bir işletmede alt işverenin söz konusu olabilmesi için işletmenin sahibi asıl işveren tarafından da işçi çalıştırılması gerekir. Yoksa işyeri sahibinin bütün işleri bölerek ihaleyle gördürmesi halinde asıl işveren olmadığı için alt işverenden de söz edilemez (Süzek, 2006).

Yine alt işveren ilişkisinin doğabilmesi için, asıl işverenin yaptığı işle ilgili yada hiç olmazsa yardımcı işlerin görülmesi gerekir. Örneğin bir maden işletmesinde ek inşaat yapımı veya bina onarım işini alan diğer işveren alt işveren olarak nitelendirilemez.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 2.maddesine göre, işyerinde yürütülen mal ve hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerde alt işveren ilişkisi herhangi bir sınırlama olmaksızın kurulabilir. Buna karşılık asıl işlere ilişkin alt işveren çalıştırabilmek için işletmenin ve işin gerekli kılması veya teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş olması gerekir (Süzek, 2006). Örneğin ekonomik güçlükler ya da bir sipariş yetiştirilmesi gibi durumlar iş ve işletme gereği alt işveren çalıştırılmasını haklı gösterebilir. Ancak bazı yazarlar tarafından iş ve işletme gerekleri nedeniyle dahi alt işveren çalıştırabilmek için teknolojik olarak uzmanlık gerektiren bir işin söz konusu olması gerektiği ileri sürülmüştür (Yüksel, 2006). Bu son görüş taraftarlarına göre, TTK Kurumunun kendi işçisi ve ekipmanı var iken uzmanlık ve teknoloji gerektirmeyen bir iş olan galeri açmak için alt işveren çalıştırması yasaya aykırıdır. Alt işveren uygulamasını kötüye kullanılmasını önlemek için *işletme ve iş gereği* kavramlarını dar yorumlamanın hakkaniyete uygun olduğu düşüncesindeyiz. Bununla birlikte her gün yüksek miktarlarda zarar eden TTK kurumunun zararını düşürmek için işin bir bölümünü alt işverene gördürmesi ekonomik nedenlerden dolayı işletme gereği sayılabilir.

Asıl işveren alt işverenin işçilerinin yasadan, hizmet sözleşmesinden ve toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerinden alt işverenle birlikte müteselsilen sorumludur. Hatta alt işveren ilişkisi muvazaalı olarak kurulmuşsa, alt işverenin

işçileri asıl işverenin işçileri sayılır ve başlangıçtan itibaren asıl işverenin işçilerinin sahip olduğu tüm haklardan yararlanır. Yargıtay, TKİ SLİ Kömür İşletmeleri A.Ş.'nin Kütahya'da bulunan kömür madeni sahasında kömür çıkartmakta kullanılan alet ve makinaların bakım-onarım işinin alt işverene (taşerona) ihaleyle verilmesini muvazaalı bir işlem olarak kabul etmiş ve alt işveren üst işveren ilişkisinin kurulmadığına karar vermiştir. Buna göre, dava konusu bakım onarım işinde çalışan işçiler, öncelikle üst işveren TKİ SLİ Kömür İşletmeleri A.Ş.'nin işçileridir ve bu işçilerin iş akitlerinin feshi tamamen sendikal nedenlere dayanarak haksız ve geçersiz şekilde gerçekleşmiştir (Yargıtay 9.Hukuk Dairesi, 22.02.2010 gün ve E.2010/3604, K.2010/4308).

2.3 Ruhsat Sahibi ile Rödovansçı Arasında Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisi Kurulmasının İlgüvenliği Açısından Sonuçları

Rödovans sözleşmesi, hasılat kirasına benzer özellikler gösterse bile bazı hususlarda hasılat kirasından farklı değerlendirmeler yapılmasını gerekli kılmaktadır. Zira maden sahasının rödovansla işletmesi tamamen devredilse bile, 3213 sayılı Maden Kanunu'na göre teknik nezaretçi atamak ve diğer güvenlik önlemlerini almak yükümlülüğü ruhsat sahibine aittir. İşte bu bakımdan rödovans sözleşmesi kira sözleşmesinden ayrılmakta, ruhsat sahasında işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili konularda rödovansçının yanında ruhsat sahibi de sorumlu tutulmaktadır. Uygulama Yönetmeliği'nin 111/c maddesinde teknik nezaretçinin belirttiği eksiklikleri yerine getirmeyen ruhsat sahibinin sorumlu olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu bakımdan ruhsat sahibi, maden sahasının tamamını ihaleye çıkarıp rödovansla devrederek rödovansçı ile kendisi arasında asıl işveren - alt işveren ilişkisi bulunmasa bile, meydana gelen iş kazasından sorumlu tutulmaktadır. Bu anlamda ruhsat sahibinin söz konusu maden sahasında işçi çalıştırıp, çalıştırmaması da önemli değildir. Ermenek İlçesinde ruhsat sahibi Kömür İşletmeleri A.Ş.(KİAŞ)'ın rödovansla işlettiği kömür ocağında meydana gelen grizu patlamasında ölen işçilerin yakınlarının açtığı tazminat davasında işgüvenliği uzmanı bilirkişi KİAŞ'ı %20 kusurlu bulmuştur. Davaya bakan Ermenek Asliye (İş) Mahkemesi de söz konusu bilirkişi raporunu hükme esas alarak meydana gelen zararı rödovansçı ile birlikte KİAŞ'ı müteselsilen ödemeye mahkum etmiştir. Söz konusu mahkeme kararı temyizen inceleyen Yargıtay özel dairesi hukuka uygun bularak onamıştır (Yargıtay 21.Hukuk Dairesi, 05.02.2008 gün ve E.2007/10061, K.2008/1612).

Yukarıda bahsedildiği gibi, maden işletmelerinde maden asıl işveren - alt işveren ilişkisi kurulması ancak yardımcı işler bakımından söz konusu olabilir. Yardımcı işler de maden üretim faaliyetlerinin dışındaki yemek, temizlik ve ulaşım gibi iş ve hizmetlerdir. Bu yardımcı iş ve hizmetlerin görülmesine ilişkin hizmetler de, iş, vekalet ve istisna sözleşmelerinin konusu olup, hasılat kirasının dışındadır. Asıl işle ilgili olarak yapılan rödovans sözleşmelerinde asıl işveren alt işveren ilişkisi için gerekli olan "işletmenin ve işin gerekli kılması veya teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş olması" unsurları da çoğu zaman gerçekleşmemektedir. Zira, Yargıtay'ın emsalkararlarında alt işveren ilişkisi için sadece teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş unsurunun varlığını aramaktadır. Yüksek Mahkeme, kararlarında işletmenin ve işin gerekli kılması unsurunu göz ardı etmektedir (Yargıtay 9.Hukuk

Dairesi 05.05.2008 gün ve E.15362, K.11408; Yargıtay 9.Hukuk Dairesi 13.10.2008 gün ve E.32916, K.26551.). Yargıtay'ın bu görüşü hukuk öğretisinde haklı olarak eleştirilse de, Yüksek Mahkeme bu konudaki uygulamasını kararlı bir şekilde devam ettirmektedir (Süzek, 2010). Bu bakımdan, olan hukuk açısından teknoloji gerektiren bir maden işletmesi ile normal bir maden işletmesinin ikisinin bir arada ve aynı anda bulunması pek mümkün gözükmemektedir. Yine de bir maden sahasında ruhsat sahibinin yüksek teknoloji gerektiren altın işletmeciliğini rödovansla yaptırıp, kalkeri kendisinin işletmesi gibi ayrı bir durumda asıl işveren – alt işveren ilişkisi mevcut olabilir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 2.maddesinin 6.fıkrasına göre, asıl işveren konumundaki ruhsat sahibi, rödovansçının işçilerinin uğradığı iş kazaları ve meslek hastalığından doğan tazminat alacaklarından alt işveren konumundaki rödovansçı ile birlikte müteselsilen sorumludur. Yüksek Mahkeme, fabrika inşaatının çatısını yapan alt işverenin işçilerinin iş kazasından doğan tazminat alacağı için benzer bir sonuca ulaşmıştır. (Yargıtay 9.Hukuk Dairesi 04.11.1993 gün ve E.5757, K.15708).

Rödovanslı sahalarda alt işveren asıl işveren ilişkisinin kurulması zor olduğundan, işyerinde bu şekilde bir örgütlenmenin kurulması muvazaalı görüntüsü yaratmaktadır. Bu nedenle alt işveren konumundaki rödovansçının işinde çalışan işçiler doğrudan üst işveren ruhsat sahibinin işçileri sayılır. Bunun sonucu olarak söz konusu işçiler ruhsat sahibinin işçilerinin sahip olduğu işçilik haklarından ve özellikle sendikal güvencelerden yararlanırlar. Yargıtay, rödovans sözleşmesi ile işletilen bir sahayı rödovansçı şirketin ortakları benzer başka bir şirkete devredilmesi halinde işletme bütünlüğü-kardeş şirket ilişkisi oluştuğunu ve devralan ikinci şirketle birinci şirket arasındaki tüzel kişilik perdesi kaldırılarak devralan ikinci şirketin devreden birinci şirketin işçilerinin işçilik haklarından sorumlu olduğuna karar vermiştir (Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, 13.04.1993 gün ve E.1992/11117, K.1993/3693.).

Maden işletmelerinde alt işveren asıl işveren ilişkisinin muvazaalı sayılmasının ilişkinin muvazaalı olmasının en önemli sonuçlarından biri de, rödovans uygulamasına başlanması gerekçe gösterilerek ruhsat sahibinin işçi çıkarmasının geçersiz fesih niteliğinde görülmesidir. Böyle bir gerekçeyle iş sözleşmesi feshedilen işçilerin işe iade isteklerini mahkemeler kabul etmektedir. (Yargıtay 9.Hukuk Dairesi, 09.04.2007 gün ve E.2007/7913, K.2007/9882; Yargıtay 9.Hukuk Dairesi, 26.02.2007 gün ve E.2007/3150, K.2007/5231).

Görüldüğü gibi, maden ruhsat sahasında rödovans uygulamasının hangi türü mevcut olursa olsun, ruhsat sahibi iş güvenliğine ait önlemlerin alınmasından sorumlu tutulmaktadır. Ruhsat sahibi asıl işveren, 2003 yılından sonra çıkarılan Yer Altı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği ve diğer iş güvenliği mevzuatında önlemleri almak veya alınmasını sağlamakla yükümlüdür. İş güvenliği hukuku bakımından maden sahasının rödovansla işletilmesinin ruhsat sahibinin sorumluluğunu azaltıcı bir etkisi genellikle söz konusu olmamaktadır. Bu hususun maden sahasını rödovansla işlettiren ruhsat sahipleri tarafından gözden uzak tutulmaması gerekir. Bir maden sahası rödovansla devredilirken yapılacak sözleşmede rödovansçının iş güvenliğine uymasını sağlayıcı hükümlere yer verilmelidir. Öte yandan, işçileri doğrudan çalıştıran rödovansçının da iş güvenliğine aykırılıktan dolayı tam olarak sorumlu olduğu da kuşku dan uzaktır.

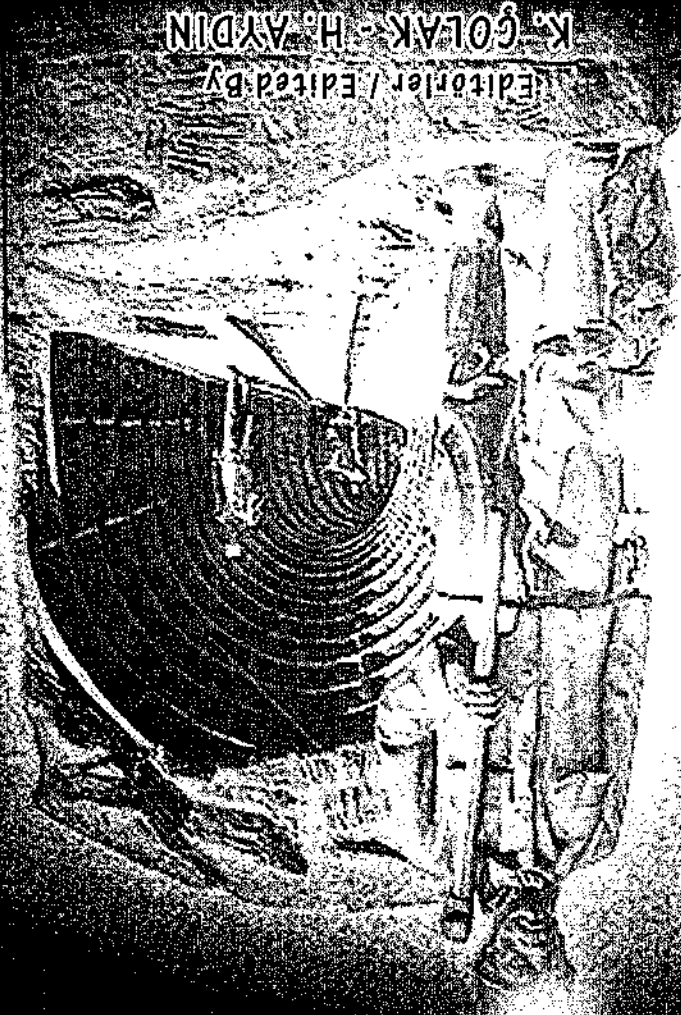
3 KAYNAKLAR

- Akçın, N.A. ve Aydın, H., 2006. Zonguldak Taşkömürü Havzasında Rödevans Uygulamasına Bir Bakış, Türkiye 15.Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı, Zonguldak, s. 517-531.
- Demircioğlu, A.M., 2006. Ulusal ve Uluslararası Hukukta İş Güvenliği Uzmanlığı, Beta Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, s.154.
- Süzek, S., 2006. İş Hukuku, Beta Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 764 s.
- Süzek, S., 2010. Alt İşveren İlişkisinin Kurulması, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Sayı: 25, s.11-31.
- Tandoğan, H., 1985, Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, Cilt: I/2, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 375s.
- Tank, R.W., 1983. Legal Aspect of Geology, New York, NY, Plenum Press., 435s.
- Topaloğlu, M., 2001. Rödevans Sözleşmesi: Hukuksal Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Türkiye 17.Uluslararası Madencilik Kongresi Türkçe Bildiriler Kitabı, Ankara, s. 249-255.
- Topaloğlu, M., 2003. Maden ve Taşocakları Hukuku, Karahan Basın Yayın Dağıtım, Adana, 655s.
- Topaloğlu, M., 2007. Maden İşletmelerinde İşçi sağlığı ve İşgüvenliğine Aykırılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk, Maden İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Adana, s.231-243.
- Yüksel, A., 2005. Alt İşverenlik Taşeronluk, ve TTK Uygulamaları, Türkiye 15.Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı, Zonguldak, s.499 -515.

TÜRKİYE 17. KÖMÜR KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI

PROCEEDINGS OF THE 17TH COAL CONGRESS OF TURKEY

2-4 HAZİRAN/JUNE 2010 • ZONGULDAK

Editorler / Edited by
K. ÇOLAK - H. AYDIN

TMMOB

Maden Mühendisleri Odası
Zonguldak Şubesi

Zonguldak

Karaelmas Üniversitesi
Maden Mühendisliği Bölümü